http://frgt.utmn.ru/last/no11/text_02.htm *Пушкар В.І.* Структура, семантика та словотворчі функції основ префіксальних дієслів (на матеріалі англійської економічної термінолексики): автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата філ. наук: спец. 10.02.04. "Германські мови"/ В.І. Пушкап – Київ, 2002. – 18с. *Сакал Т.М.* Історико-ономасіологічне та когнітивне дослідження префіксальних неологізмів у англійській мові: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата філ. наук: спец. 10.02.04. "Германські мови"/ Т.М.Сакал. – Львів, 2004. – 18с. *Соссюр Ф.* Курс общей лингвистики. - М.: Наука, 1977 – 277с. *Улуханов И.С.* Словообразовательная семантика в русском языке и принципы ее описания.-М:Наука, 1977. – 256с. *Шпітько І.М.* Словотвір ад'єктонімів у сучасній словацькій літературній мові: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата філ. наук: спец. 10.02.03. "Слов'янські мови"/ І.М.Шпітько. – Київ, 2003. – 18с. *Янко Н.А.* Реализация потенции основ существительного в современном английском словосложении: автореф. дис. на соискание ученой степени кандидата фил. наук: спец. 10.02.04 "Германсие языки"/ Н.А.Янко – Киев, 1978. – 28с. *Adams* Valerie Complex Words in English – Harlow: Longman, 2001. – 320с. *Arnold I.V.* The English Word. – M.: Higher School Publ. House, 1986. – 295 p. *Aronoff M.* (1980). The relevance of productivity in a synchronic theory of word-formation. Historical morphology. ed. J. Fisiak. The Hague: Mouton, 1980. – C. 71-83. *Baayen N.* On Frequency, Transparency, and Productivity//Yearbook of Morphology. Eds. G. Booij and J.van Marle. Dordrecht: Kluwer, 1993. – P. 181-208. *Bauer, Laurie* English Word-Formation – Cambridge: Cambridge University Press, 1983. – 225p. *Beard, Robert E.* Lexeme-Morpheme Base Morphology. A General Theory of Inflection and Word Formation – State University of NY Press. 1995. – 250p. *Blank, Andreas* Words and Concepts in Time – 2001. – 31p. – режим доступу: http://www.metaphorik.de/01/Blank.pdf *Cannon. G.* Historical Change and English Word Formation. New York andBern: Lang, 1987. – 350с. *Dalton-Puffer C.* Are Shakespeare's Agent Nouns Different from Chaucer's? – On the dynamics of Derivational Sub-System // Studies in Early Modern English / Ed. Kastovsky D.– Berlin; N.Y.: Mouton de Gruyter, 1994. – P. 49-58. *Demjanova L.* The influence of sociolinguistic factors on productivity in word-formation – 2006. – 7p. – режим доступу: www.nytud.hu *Dressler, W.* - Ladanyi, M. 2000. Productivity in word-formation: a morphological approach. In: Acta Linguistica Hungarica 47, 2000. –P. 143-144. *Kastovsky D.* The Derivation of Ornative, Locative, Ablative, Privative and Reversative Verbs in English: A Historical Sketch // English Historical Syntax and Morphology. Selected Papers from 11 ICEHL Santiago de Compostera 7-11 September 2000 / Ed. Fanego T. – Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publ, 2002. – Vol. 1. – P. 99-110. *Lipka L.* Semantic structure and word-formation.Verb-practice constructuions in Contemporary English. – Muncher, 1978. –230с. *Marchand, Hans* The Categories and Types of Present-Day English Word-Formation – Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1960. – 350с. *Plag, Ingo* Word-forming in English – Cambridge: Cambridge University Press, 2002. – 250p. *Štekauer, Pavol* An Onomasiological Theory of English Word-Formation – Amsterdam: Philadelphia, 1998. – 150с.

КОСОВИЧ О.В.
(Тернопільський нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка)

СПРИЙНЯТТЯ ТА РОЗУМІННЯ ОКАЗІОНАЛЬНОГО СЛОВА

Кожна мова має свій спосіб концептуалізації світу, і тому мовна особистість зобов'язана організовувати зміст свого висловлювання у відповідності до свого роду колективної філософії, яка нав'язується в якості обов'язкової для всіх носіїв мови. Специфічні особливості національної мови, в яких зафіксовано унікальний суспільно-історичний досвід певної національної спільноти людей, створюють для носіїв мови характерне забарвлення цього світу, обумовлене національною значимістю предметів, явищ, процесів, вибірковим відношенням до них, яке породжується специфікою діяльності, способу життя та національної культури даного народу.

Початок XXI століття – час надзвичайно активної взаємодії культур. Розширення, розвиток міжнародних дипломатичних і торгових контактів, організація навчання і роботи в інших країнах, створення та поширення всесвітньої комп'ютерної мережі Internet послужили свого роду каталізатором контакту культур.

Зовсім недавно з'явилась нова галузь знання – теорія міжкультурної комунікації. Вона вивчає питання контакту і взаємодії культур. Частково в її проблематику входить і проблема співвідношення мови і культури.

Мова безперервно пов'язана з історією і культурою народу. Культурно-історичне буття народу відображається у мові, в її знаках і формах, а мова, в свою чергу, стає, за словами В. фон Гумбольдта, знаряддям думок і почуттів народу.

Саме своєрідним сполученням, синтезом національної мови, культури і особистого сприйняття картини світу є оказіональні новотвори, невід'ємна частинка індивідуально-авторського стилю, один з найяскравіших проявів мовної особистості автора.

Мета статті полягає в розгляді особливостей перцепції та розуміння оказіональних слів. Оказіоналізм створюється спонтанно під час невимушеного мовлення як одномоментний допоміжний засіб на позначення певного об'єкта, якщо цей об'єкт не має в мові своєї назви або якщо ця назва не спала на думку мовцеві. Оказіоналізм не претендує на те, щоб стати постійною назвою об'єкта й увійти в мову.

Оказіоналізми характеризуються двоїстістю природи. З одного боку, це мовленнєві явища, що виникають під впливом контексту для здійснення якого-небудь актуального комунікативного завдання, головним чином для позначення деякого денотата, очевидного для автора, але до певного моменту прихованого для того, хто сприймає (Ю. В. Бельчиков). Значення оказіональної одиниці, як правило, – це певна сполука асоціацій змістів, що індивідуально відчуваються автором (М. В. Панов, Ю. Нестерова). Але з іншого боку, оказіоналізми вбирають в себе особливості культури, історії та менталітету носіїв даної мови.

Незважаючи на те, що люди, які розмовляють різними мовами, можуть мати за певних умов близькі концептуальні картини світу, різниця мовних картин (куди неодмінно вплітається національно-культурний досвід конкретної мовної спільноти) часто перешкоджає розумінню значення оказіональних слів.

Оказіональні слова – це свого роду концентрація так званих "фонових знань", куди можна віднести, наприклад, знання тих культурних і соціальних умов, в яких не тільки створювалися, але і сприймаються та, відповідно, інтерпретуються дані оказіоналізми; це і різноманітні асоціації, пов'язані з безліччю попередніх використань слів (чи основ слів), які входять до складу оказіоналізму; і різного виду звукові асоціації, що відносяться до галузі дослідження фоносемантики і звукосимволізму, і т.д. Мабуть, тут слід вести мову не стільки про інтерпретацію оказіонального слова, скільки про інтерпретацію асоціацій. І слід зауважити, що саме тут значну роль відіграє контекст, який, за словами О. Г. Ликова, може розширятися до знань обставин життя народу, держави або цілого історичного періоду.

Проте навіть при відсутності достатньо повного контексту оказіональне слово піддається інтерпретації. В потенційній можливості інтерпретації взагалі і полягає одна з особливостей оказіональних слів. Навряд чи можна сказати, що в оказіонального слова немає лексичного значення. Навіть, якщо оказіональне слово незрозуміле, то ця незрозумілість є запрограмованою, а це, на думку деяких дослідників, не що інше, як специфічно виражене значення. За образним вираженням О. Г. Ликова, значення оказіоналізму це – "розгорнуте віяло можливостей" [Лыков 1972, с.86]. М. В. Панов говорить про "миготіння смислів" оказіональних слів [Панов 1995, с.38].

Про наявність "віяла" можливих значень оказіонального слова ми переконались під час експерименту, коли опитуваним було запропоновано проінтерпретувати деякі оказіоналізми. Ось декілька, на наш погляд, найбільш цікаві варіанти:

***chiffronnier**: 1) personne qui passe dans les classes après les cours de mathématiques pour y collecter les équations usagées, les fractions qui ne servent plus, les nombres abandonnés, afin de les revendre chez les brocanteurs;*

2) meuble utilisé par les professeurs de mathématiques pour y ranger leurs cours;

tirafe: 1) un animal tigré qui a un long cou. Il habite en Afrique;

2) animal chassant l'herbe;

3) un tigre aussi grand qu'une girafe.

Як бачимо, єдино можливої інтерпретації оказіонального слова немає, навіть якщо автор та реципієнт є носіями однієї мови. На розуміння оказіоналізму, крім іншого, накладає відбиток неспівпадіння індивідуального бачення світу, яке базується на фонових знаннях, досвіді, особливостях особистості автора, з чисто суб'єктивними асоціаціями реципієнта. А у випадку міжнаціональної комунікації до вищеназваного нами дуже часто додається недостатність історичної та культурної пам'яті.

Міжкультурна комунікація – це взаємодія текстів (текстів художньої літератури, в тому числі). Перекладач – свого роду посередник при контакті культур. Його завдання неймовірно складне. Розділимо умовно процес перекладу на два етапи. Спочатку перекладач співвідносить мовні знаки, використані автором, з тим смислом, який він хотів передати з їх допомогою. Потім перекладач співвідносить значення даних мовних знаків з тим смислом, який витягує з них отримувач тексту. І, нарешті, він співвідносить смисл отримувача з смислом автора. Але це тільки перший етап перекладу – розуміння тексту. Далі перекладач переносить текст з одного культурного середовища в інше. Смисл отримувача тексту оригіналу він співвідносить з значенням знаків мови перекладу. Потім значення мовних знаків співвідноситься з смислом отримувача тексту перекладу, який, в свою чергу, співвідноситься з смислом отримувача тексту оригіналу. Це другий етап процесу перекладу.

Отже, складність процесу перекладу полягає в тому, що перекладач має справу не з одним смислом, а з декількома, які мають передусім суб'єктивний, а не об'єктивний характер. Суб'єктивність процесу перекладу пов'язана також і з професіоналізмом перекладача. Крім того, неможливо (або, принаймні, дуже складно) (і для самого перекладача, і для тексту, і для отримувача перекладу) перенести текст літературного твору з одного культурного середовища в інше. В цьому сенсі складність процесу перекладу має об'єктивний характер.

Беручи до уваги оказіональні слова, зауважимо, що це саме той випадок, коли об'єктивні і суб'єктивні фактори об'єднуються та роблять діалог культур практично неможливим.

З точки зору міжмовної комунікації, складність передачі оказіонального слова на іншу мову полягає у відсутності його еквівалента у мові перкладу. З точки зору міжкультурної комунікації, основною проблемою при передачі оказіоналізму на іншу мову виникає необхідність передати його "культурний фон". Додамо до цього також культурні, історичні і соціальні алюзії.

Культурно обумовлені оказіоналізми вбирають в себе особливості культури та історії носія мови. Такі оказіоналізми є концентрацією "фонових знань", тобто комплексу культурно-історичних асоціацій, без яких їхня інтерпретація неможлива. Дослідники розглядають "фонові знання" як систему прецедентних текстів, кожний з яких є одиницею "осмислення людських життєвих цінностей крізь призму мови з допомогою культурної пам'яті". Отже, прецедентні тексти слугують кодом для

розпізнавання культурно обумовлених оказіоналізмів при умові інформованості отримувача. Прагматика такого оказіоналізму складається з конотацій складових її словотвірних елементів і конотації культурних компонентів, обумовлених фоновими знаннями:

Mitterandie (Libération, 2005), що є комбінацією лексем *Mitterand* (Міттеран) та *monarchie*, f (монархія). Цей оказіоналізм є потужною конденсацією смислу: *Mitterandie* – політична система, створена колишнім президентом Франсуа Міттераном, і така система нагадувала монархію;

Jumocratie (Monde, 2005) (*jumeaux* m pl близнюки + *démocratie* f демократія) – демократія братів-близнюків Качинські, які перебували одночасно на двох важливих державних постах: президента та прем'єр-міністра Польщі;

Les Amis-requins (Libération, 2005) (*amis* m pl друзі + *requin* m акула) – вплив США на європейські країни сприймається негативно, американці сприймаються "поїдачами" європейців;

Amériquécoute *(Libération, 2005) (*Amérique *f Америка* + écoute *f прослуховування) – спецслужби США обвинувачено в прослуховуванні політичних осіб під час проведення олімпійських ігор 2004 року в Греції.*

При перекладі буває важко знайти відповідні слова в іншій мові тому, що соціокультурні та історичні умови життя народу, мовою якого здійснюється переклад, не потребують певного слова [Вежбицкая 1999, с. 118]. Це стосується, передусім, перекладу оказіоналізмів.

Труднощі перекладу прагматичного значення слова часто зумовлені відсутністю прагматичного аспекту в словниковому визначенні, зокрема в словниках нових слів.

Прагматичні компоненти значення слова кодують у загальновживані характеристики контексту слова в його постійному вживанні, у той час, як значення нового слова вносить незвичність та свіжість у контекст його вживання. Оказіоналізмові притаманна багатогранна прагматика, оскільки на етапі породження нового слова його семантика супроводжується прагматичними параметрами його первинного контексту. Крім зазначених компонентів, прагматика нових слів кодує індивідуальний намір мовця, а також ефект "несподіванки" та "здивування".

Компонент "несподіванки" пов'язаний з прагматикою мовця, у той час, як компонент "здивування" спрямований на слухача, який виражає реакцію на новоутворення. Перед перекладачем стоїть проблема передачі цих компонентів.

Вибираючи еквіваленти, йому слід ураховувати прагматичні особливості адресата, його професійний статус, вік, стать, етнічну належність, емоційне ставлення до висловлювання тощо. Вагомий вплив на адекватну передачу прагматичного значення оказіоналізму має особистість перекладача, його фаховий рівень, вікові характеристики тощо.

Як вже зазначалося, адекватній передачі прагматичного змісту сприяють фонові знання, які містять інформацію про культурний контекст та етномовний код мовця.

Процес перекладу прагматичного значення оказіональних новотворів передбачає взаємодію трьох типів компонента значення слова, який охоплює прагматичний компонент адресанта, адресата та перекладача. Прагматичного ефекту можна досягнути за умови взаємодії зазначених типів прагматичного значення [Поведа 2004, с. 235].

Отже, при розумінні і перекладі оказіоналізмів на іншу мову реципієнт виступає як свого роду посередник при контакті культур, тобто переносить текст з одного культурного середовища в інше, одночасно пропускаючи його через призму свого сприйняття і власних фонових знань.

Таким чином, мовна особистість автора тексту в міжнаціональній, міжкультурній комунікації в першу чергу сприймається в когнітивному

і прагматичному плані, неминуче відчуває вплив мовних картин світу і переломлюється, в певній мірі, у просторі мовної особистості реципієнта.

Саме перманентність явища оказіонального словотворення, а також його специфіка і зумовлює перспективність подальших розвідок у напрямку встановлення особливостей .

Література:

Бельчиков Ю.А. Стилистика и культура речи. – М.: УРАО, 2002. – 160с. *Вежбицкая А.* Семантические универсалии и описание языков. – М.: Языки русской культуры, 1999. – 178 с. *Гумбольдт В.О.* О различии строения человеческих языков и его влияние на духовное развитие человеческого рода//Избранные труды по языкознанию. – М.: Наука, 1984. – 371 с. *Лыков А.Г.* Можно ли окказиональное слово называть неологизмом? //РЯШ. 1972. – №2. – С.85-89. *Нестерова Ю.О.* Языковая игра в современной русской разговорной речи: Дис... канд. фи лол. наук: ДВГУ.– Владивосток: Б.и., 2001. – 224 с. *Панов М.В.* Из наблюдений над стилем сегодняшней периодики //Язык современной публицистики. – М.: Наука, 1995. – С. 36-48. *Поведа Т.П.* Переклад прагматичного значення неологізму //Актуальні проблеми романо-германської філології в Україні та Болонський процес: Матеріали Міжнарод. наук. конфер. (24–25 листопада 2004 р.). – Чернівці: Рута, 2004. – С. 235 –236.

МОЛОДЧАЯ Н.С.

(*Харьковский гуманитрный ун-т «Народная украинская академия»*)

СЕМНЫЙ ПОДХОД К СИТУАТИВНОМУ СТАТУСУ ОККАЗИОНАЛЬНОГО ЗНАЧЕНИЯ УЗУАЛЬНОЙ ЛЕКСЕМЫ

Объектом исследования являются окказиональные значения узуальных лексем, рассматриваемые в рамках семасиологии. **Актуальность** работы обусловлена тем фактом, что окказиональное значение не получило исчерпывающего описания. В рамках семасиологии окказиональное значение рассматривается в связи с типологией значений, проблемой полисемии, в рамках психолингвистики [Виноградов 1953; Левицкий 2006]. **Новизна** исследования состоит в попытке использовать семный подход к изучаемому явлению. **Цель** работы – рассмотреть ситуативный статус окказионального значения узуальной лексемы в рамках семной семасиологии. Затронутые в настоящей статье вопросы могут быть использованы для формирования категориально-теоретического аппарата, определения новых задач, каталогизации новых объектов данного направления.

Описание окказионального значения требует применения к значению понятия «семантический компонент», так как только в терминах компонентов можно зафиксировать и описать различия между узуальным и окказиональным употреблением одного и того же слова. Представление о лексическом значении как структуре – достижение лингвистики второй половины XX в., высказанное в теоретическом плане Л. Ельмслевым [Попова, Стернин 2003, с. 37-38].

Анализ структуры значения СО возможен благодаря методу компонентного анализа. Как отмечают специалисты в области изучения структуры значения, «компонентный анализ играет исключительную роль, … и ни одна адекватная теория смысла не может обойтись без процедур, обеспечивающих в той или иной степени компонентный анализ значений» [Апресян 1963, с. 113].

Компонентный анализ значений представляет собой анализ иерархически упорядоченной структуры значения, стремление разложить значение (семему) – основную единицу лексико-семантического уровня языка – на еще более мелкие элементы (сему/ атом смысла/ семантический маркер/ компонент значения), из которых конструируется значение [Апресян 1963; Апресян 1996, с. 13].